

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд за придобиване на образователната и научна степен „ДОКТОР“ на АНТОАН ДИМИТРОВ ТОНЕВ, редовен докторант в катедра „Стара история, тракология и средновековна история“ на Исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (научен ръководител доц. д-р Александър Николов), на тема „ПРЕХОДЪТ ОТ ФЕДЕРАТСКИ СТАТУТ КЪМ РАННОСРЕДНОВЕКОВНА ДЪРЖАВНОСТ В ЕВРОПА И СРЕДИЗЕМНОМОРИЕТО (IV – VII ВЕК)“

Колегата Антоан Тонев е възпитаник на Историческия факултет на Софийския университет, където през 2010 г. получава магистърска степен по история по програма „Средновековното общество: политика, идеология и култура“. През следващите четири години е редовен докторант в катедра „Стара история, тракология и средновековна история“ на същия факултет и под ръководството на доц. Александър Николов подготвя своя дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Интересът на Тонев към историята очевидно се оформя още по време на неговото обучение в Класическата гимназия, откъдето получава солидни познания по древните езици и вкус към работа с разнообразен изворов материал. Тези негови качества се проявяват и при избора му на професия – учител по история в СОУ и по-късно

по история на култура в НГДЕК „Константин-Кирил Философ“ – и в неговото членство в Сдружението за европейски средиземноморски средновековни изследвания „Медиевалия“ и в Сдружение „Български паметници“.

Още по време на следването си Антоан Тонев проявява научно любопитство към периода на преход от Античност към Средновековие в Европа. За това свидетелства темата на магистърската му теза: „Ранносредновековните армии на българи и лангобарди (VI – началото на X век) – паралели и различия“. В дисертационния си труд сега той се изправя пред сериозното предизвикателство да разгледа основни аспекти от проблема за федератския статут по време на последните векове на Западната Римска империя и първите векове на самостоятелно развитие на т. нар. варварски кралства в ранносредновековна Европа.

Тук подозирам, че при уточняването на темата и фокусирането около ролята на федератите за формирането на нови независими държави на някогашната територия на Западната империя определена положителна роля е изиграл и научният ръководител на докторанта, който успешно върви по пътя на своите учители и вече създава истинска школа от млади изследователи на европейската старина. А такова уточнение е било жизненоважно за вместиането в едни поносими рамки с оглед на обема на работата. Обемът впрочем едва ли може да се нарече поносим, но това е друга тема, свързана с проявилата се през последните години тенденция в дисертационния труд да се включва едва ли не всичко прочетено и научено по темата,

без оглед на евентуалните вреди, което това нанася на нейната структура.

В случая с тезата на Антоан Тонев съм склонен да проявя известно разбиране, защото в англоезичната литература, която той твърде разточително понякога е използвал, методът *case study* е често срещано явление и този привлекателен наглед подход според мен го е довел до този малко застрашителен обем на докторската дисертация. От друга страна, както и сам докторантът не един път подчертава, върху въпросите на различните преходи, осъществени в Западна Европа по време на Късната античност, са се изписали необозримо количество качествени и не дотам качествени изследвания и битуват невъобразимо голям брой хипотези, често пъти отличаващи се само в нюансите или по диаметрално противоположната интерпретация на едни и същи изворови данни.

Има и още една немаловажна причина да проявя разбиране към разточителното изложение в някои части на дисертационния труд. Все пак да не забравяме, че изследването е предназначено за присъждане не само на научна, но и на образователна степен на неговия автор, а един немалък дял от текста може да се приеме, че е насочен именно към сферата на образованието – най-общо казано – и в този смисъл е *conditio sine qua non* в дадения случай. Воден от такива мисли, смятам повече да не обсъждам този болезнен за всеки рецензент проблем и *sine ira et studio* да продължа с анализа на приносите и слабостите на рецензирания труд и неговия автор.

Започвам по традиция със структурата, наречена „класическа триделна“ от Антоан Тонев – определение, в което лично аз влагам друг смисъл, но което приемам и поради формални, и поради съдържателни причини, за които ще стане дума при оценката ми за двете последни глави, представляващи завършени самостоятелни студии по метода на case study и посветени на подбрани (без съмнение удачно) от колежата Тонев примери с отделни варварски народи, настанили се на територията на Западната Римска империя през разглеждания период.

Първата от трите глави на дисертацията е теоретична. Посветена е на историческата връзка между федератския статут и първите ранносредновековни варварски държави, възникнали на територията на Западната Римска империя. В тази глава докторантът е употребил цялото си умение да подреди и осмисли сложността на този многосъставен проблем, по който има изписани колосални количества научна книжнина, принуждаващи Тонев почти на всяка крачка да спира и да разсъждава върху различни двойки хипотези - понякога твърде близки и отличаващи се само в – макар и важни – детайли. Намирам тази част за много полезна и в друго отношение. Въз основа на нея може да бъде изведено категоричното заключение, че Антоан Тонев е навлязъл достатъчно дълбоко в проблематиката, с която се занимава и е в състояние да гради самостоятелни научни хипотези наравно с по-опитни негови колеги, занимаващи се от години с колизията между светове на варварството и на римската цивилизация.

Между другото именно в тази теоретична част (на стр. 56 и сл.) Тонев много добре е илюстрирал необходимостта от използването на няколко различни *случая* (разбирани с оглед на метода case study) за илюстрация на крайно динамичния като съдържание модел на *федератството*, което косвено е довело и до набъбването на дисертационния труд. Пак в рамките на теоретичната глава са набелязани и подходите, чрез които докторантът предприема анализ на своите четири *случая* – двата готски, франкският и този с вандалите. Горедолу по една и съща схема Антоан Тонев в следващите две глави ще се интересува: 1) от навлизане на съответната племенна група на територията на Западната Римска империя; 2) от възникването на нейното кралство; 3) от структурите и институциите на ранносредновековната държава от варварски тип; и 4) от елементите на етническо самосъзнание (или от различните типове самосъзнания) на нейните поданици.

В този смисъл съдържанието на втора и трета глава („Готските случаи“ и „Вандалският и франкският случаи“) са по-малко интересни за мен в качеството ми на рецензент. Не мога да не спомена обаче, че те съдържат немалко на брой страници, отнасящи се с пълна сила към *образователната* част на дисертацията и биха били отличен гръбнак на не безинтересни университетски спецкурсове. Трябва да подчертая и уменията на докторанта да работи систематично с огромен изворов материал, отрупан с вторични изследвания на няколко поколения предимно чуждестранни учени. Въпреки планините от фактология и горите от взаимно преплетени хипоте-

зи, през които трябва да премине, Антоан Тонев не се отказва от усилието да навлезе и в по-конкретни проблеми, да коментира дори чисто лингвистични и терминологични неясноти и да превръща в градиво всички възможни елементи, покрай които го води историческото повествование. Поради това на места изложението е пострадало от прекалената скрупулوزност, но в крайна сметка общата картина на нещата не се губи и изводите логично следват предначертаната в теоретичната глава схема.

Главните усилия на докторанта са насочени безспорно в доказване на тезата, че федератският статут на разгледаните от него варварски народи постепенно и при определени обстоятелства (доста различни за отделните племенни групи) води до възникване на благоприятни условия за създаване на тяхна самостоятелна държава. Този нарочно опростен, разбира се, за нуждите на рецензията модел е представен в цялата му противоречивост, изменчивост и без да бъдат спестени всички въпроси, които предизвиква пред занимаващия се с настоящата проблематика.

Интерес представляват и редовете, посветени на опитите за откриване на специфична варварска идентичност в новите държавни образувания, дори когато тя не е единствената, а една от множеството различни идентичности в тези кралства. Не са лишени от резон и разсъжденията около ролята на църквата и религията при някои от варварите (по-специално при вандали и алани (стр. 416 и сл.).

Преди да премина към заключението, искам да обърна специално внимание на потенциала, заложен в тази дисертация и усетен

и от нейния автор. На различни места в заключението той обръща поглед към Дунавския лимес и варварите, които го пресичат; опитва се да си представи паралела „между варварските кралства, които бяха проучени в дисертацията, и държавите, възникнали на Изток по същото време или малко по-късно“; възнамерява да сравнява „кралствата, възникнали с помощта на федератския статут и онези, които са създадени от групи, които или никога не са били римски федерати, или не са такива когато навлизат в бившите римски провинции...“ И така нататък, и така нататък.

Но да се върна към моята основна задача. С казаното по-горе искам да се съглася с основните приноси, които докторантът Антоан Тонев старателно формулира на цели три страници във финалната част на своя автореферат (стр. 37-39). Самият реферат е построен стандартно, отделя внимание на всички части на дисертационния труд, като не пропуска и увода, който впрочем е задължителен за този вид научна книжнина и добре обяснява какви задачи си е поставил докторантът, с какви методи се е стремял да ги реализира и въз основа на какъв извор и изследователски материал е сторил това.

Отделно внимание трябва да отделим и на публикациите на Антоан Тонев – многобройни както по темата, така и извън нея. Единствената ми препоръка по този пункт е да започне вече да подбира изданията, в които иска да види своите изследвания. Настоящото съчинение му дава пълното право да бъде по-претенциозен.

След всичко казано дотук искам да подчертая – вече наистина в заключение, -- че дисертационният труд на Антоан Димитров Тонев на тема „Преходът от федератски статут към ранносредновековна държавност в Европа и Средиземноморието (IV – VII век)“ и придружаващите го материали по смисъла на Закона за развитие на академичната общност в Република България са напълно достатъчни за присъждане на колегата Тонев на образователната и научна степен „доктор“ и аз убедено ще гласувам за това.

София, 14 април 2015 г.

проф. дин Илия Г. Илиев